

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Саблук П.Т. Зерновий ринок України: проблеми і перспективи / П.Т. Саблук // Економіка України. – 1995. – № 5. – С. 4–14.
2. Шпичак О.М. Ціни, витрати, прибутки агропромисловості та інфраструктура продовольчих ринків України / О.М. Шпичак та ін.; ред. О.М. Шпичак. – К.: 2000. – 585 с.
3. Месель-Веселяк В.Я. Прогноз розвитку зернового виробництва в Україні у 2012 році / В.Я. Месель-Веселяк, О.Ю. Грищенко, М.П. Грушко // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 33–39.
4. Колодійчук В.А. Галузеве позиціонування зернопродуктового підкомплексу АПК України / В.А. Колодійчук // Економічний часопис ХХІ. – 9 – 10(1)'2014. – С.45–49.
5. Шпикуляк О.Г. Формування і розвиток ринку зерна в Україні / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник, Р.П. Саблук, О.В. Овсянніков. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.
6. Погрішук Б.В. Організаційно-економічні засади ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу: [монографія] / Б.В. Погрішук. – Тернопіль: Джура, 2009. – 370 с.
7. Чмирь С.М. Розвиток зернопродуктового підкомплексу в Україні: [монографія] / С.М. Чмирь. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 292 с.
8. Худолій Л. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні / Л. Худолій. – К.: ІАЕ, 1998. – 211 с.
9. Лобас М.Г. Розвиток зернового господарства України / М.Г. Лобас. – К., 1997. – 447 с.
10. Лавринчук О.В. Перспективи розвитку ринку зерна країни / О.В. Лавринчук / Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 3. – С. 144–152.
11. Шпикуляк О.Г. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг) / О.Г. Шпикуляк, Ю.П. Воскобійник, О.В. Овсянніков [та ін.]. – К.: 2007. – 294 с.
12. Коваленко Ю.С. Агроефективність – 2005: експериментальний рейтинг лідерів аграрного ринку України за 2005 рік / Ю.С. Коваленко та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 68 с.
13. Лупенко Ю.О. Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2016 році (січень 2016 року) / Ю.О. Лупенко [та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2016. – 32 с.
14. Лупенко Ю.О. Прогноз собівартості продукції, її дохідності, прибутковості та рентабельності в сільськогосподарських підприємствах України за 2015 рік (методика і розрахунки) / Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2015. – 48 с.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

MODERN APPROACH IN RISK MANAGEMENT OF LOGISTICS SYSTEMS OF ENGINEERING ENTERPRISES

У статті уточнено сутність поняття «логістичний ризик». Розкрито взаємозв'язок між рівнем соціально-економічної системи та складністю і множинністю зв'язків, ступенем невизначеності та ризику. Визначено види логістичних ризиків залежно від рівня соціально-економічної системи їх виникнення. Встановлено, що під час формування механізму управління логістичною системою слід враховувати зміни в ринковій та виробничій ситуаціях. Запропоновано систему управління ризиками логістичних систем машинобудівних підприємств.

Ключові слова: логістична система, логістичний ризик, невизначеність, управління ризиками.

В статье уточнена сущность понятия «логистический риск». Раскрыта взаимосвязь между уровнем социально-экономической системы и сложностью и множественностью связей, степенью неопределенности и риска. Определены виды логистических рисков в зависимости от уровня социально-экономической системы

их возникновения. Установлено, что при формировании механизма управления логистической системой следует учитывать изменения в рыночной и производственной ситуациях. Предложена система управления рисками логистических систем машиностроительных предприятий.

Ключевые слова: логистическая система, логистический риск, неопределенность, управление рисками.

The essence of the concept «logistic risks» clarified in the paper. The interconnection between the level of socio-economic system and the complexity and multiplicity of relationships, degree of uncertainty and risk revealed. The types of logistic risks depending on the level of socio-economic system of their occurrence defined. It is stated that at the formation of the mechanism of logistic system management changes in market and production situations should be considered. The risk management system of logistic systems of engineering enterprises proposed.

Key words: logistic system, logistic risk, uncertainty, risk management.

УДК 658.711(477)

Смерічевський С.Ф.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри маркетингу
та ресурсозабезпечення
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. Ефективність функціонування логістичних систем підприємств машинобудівного сектора економіки значною мірою зале-

жить від їх можливостей протидіяти сукупності внутрішніх і зовнішніх ризиків, які спричиняють виникнення диспропорційності як у внутрішньо-за-

водській, так і у взаємодії із зовнішніми суб'єктами господарської діяльності в Україні. Як результат слабкої здатності реагувати та протидіяти ризикам логістичної системи – дисгармонізація її потужностей, порушення взаємодії між ланцюгом поставок і логістичною мережею, зниження ефективності збутової логістики.

Із метою мінімізації руйнівного впливу ризиків на дієздатність логістичних систем машинобудівних підприємств, формування механізму запобігання їх виникненню в логістичних системах доцільно використовувати різноманітні управлінські підходи, як такі, що знайшли підтвердження ефективності свого застосування (реінжиніринг, аутсорсинг), так і ті, що впроваджуються нині (флоучарт), але вже мають перші позитивні відгуки. Актуальність реалізації цих та інших підходів до управління ризиками логістичних систем машинобудівних підприємств визначається необхідністю підвищення ефективності функціонування останніх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концепти управління ризиками логістичних систем представлено в наукових публікаціях таких учених сучасності, як В. Вітлінський [1], Т. Гапчак [2], О. Єлетенко [3], Т. Загорна [4], Н. Кондратенко [5], І. Кривов'язук [6; 8], Є. Крикавський [9], М. Мамчина [10], Н. Маргіта [11], І. Пузанова [12], В. Ткачова [13], Д. Яшкін [14]. Також певний інтерес і важливість застосування має запропонована теорія пропорційності функціонування та розвитку соціально-економічних систем, до яких належить підприємство, у межах якого відбувається виникнення внутрішніх ризиків як прояв диспропорційності функціонування такої системи [7]. Незважаючи на зростаючий інтерес із боку науковців до порушеної проблематики, слід відмітити, що ступінь її розробки, представлений у наукових напрацюваннях авторів, не носить системного характеру, а тому вимагає більшої обґрунтованості та нових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сучасного підходу до управління ризиками логістичних систем машинобудівних підприємств, який ураховує рівень соціально-економічної системи, де виникають ризики, і розробка на цій основі сучасного механізму розв'язання проблем впливу ризиків на логістичну діяльність підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасне середовище господарювання ставить перед сектором машинобудівних підприємств усе нові й нові виклики, одним із найбільш пріоритетних серед яких виступає необхідність підвищення ефективності управління логістичною системою в умовах зростаючої невизначеності та породжуваних нею ризиків. Їх виникнення в логістиці машинобудівних підприємств є наслідком помилок в управлінні логістичною діяльністю, несвоєчасної

реакції на зміну ринкових умов господарювання, що призводить до невиконання термінів поставок, недокомплектованості поставок, надмірних логістичних витрат тощо. І, як результат, вимагає пошуку механізму, здатного протидіяти логістичним ризикам, мінімізуючи їх повсякденний вплив, або запобігаючи їх виникненню.

Проте побудова такої системи управління можлива лише у тому разі, коли чітко встановлено причини і рівень їх виникнення, адже логістика підприємства – це система налагодження багаторівневих взаємозв'язків, що здатні оптимізувати роботу машинобудівного підприємства.

Як стверджують І. Кривов'язук та Ю. Кулик, логістична система – це організаційний механізм, що перетинає функціональні межі підрозділів підприємства (за допомогою гнучкої координації) і спрямовує їхні дії на досягнення мети логістики. Підрозділ відповідає за виконання всього набору видів діяльності, пов'язаних із матеріальним потоком і необхідних для задоволення попиту споживачів, від вибору постачальників до надання послуг [8, с. 13].

Поняття «логістичний ризик» багатогранне, що пояснюється багатозначністю поняття «ризик».

Так, на думку В. Вітлінського та В. Скрінько, логістичний ризик підприємства – це економічна категорія, яка відображає особливості сприйняття менеджментом підприємства об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, відсутності повної (вичерпної) інформації на момент прийняття рішень, які притаманні процесам прогнозування, планування, управління, координації та контролю матеріальних, сервісних, інформаційних, фінансових потоків та потоку інтелектуально-трудових ресурсів [1, с. 248]. М. Мамчин і О. Русановська під логістичним ризиком розуміє небезпеку виникнення затримки в роботі ланцюга постачання, зрив постачання або порушення в роботі однієї або декількох ланок ланцюга [10, с. 45]. У роботі Т. Загорної [4] до логістичних ризиків пропонується відносити ризики здійснення логістичних операцій транспортування, складування, вантажопереробки та управління запасами та ризики логістичного менеджменту всіх рівнів, у тому числі ризики управлінського характеру, що виникають під час виконання логістичних функцій та операцій. Н. Кондратенко й О. Лобашов розглядають ризик як настання події, що тягне виникнення збитків у логістиці [5, с. 346].

Таким чином, аналіз змісту поняття «логістичний ризик», запропонований згадуваними вище науковцями, дає змогу стверджувати, що їх формулювання тяжіють більшою мірою до наслідкового характеру даного поняття. Тобто ризик здебільшого розглядається не як усвідомлена можливість небезпеки, а як його наслідки негативного впливу на логістичну систему: затримки в роботі логістич-

ного ланцюга, зрив постачання, виникнення збитків тощо.

На нашу думку, логістичний ризик слід тлумачити як усвідомлену суб'єктом логістичної системи можливість виникнення небезпеки порушення її усталеного функціонування як результат зростання невизначеності внутрішнього та/або зовнішнього середовища через зміну складності й множинності зв'язків логістичної системи.

Такі ризики спричиняють порушення в системі функціонування та розвитку логістичної системи підприємства, призводячи, зокрема, до руйнування цілісності цієї системи, погіршення зв'язків як усередині, так і ззовні системи, дезорганізуючи процес взаємодії та нівелюючи інтегративні її якості.

Використовуючи положення теорії пропорційності соціально-економічних систем, деталізовані в роботі [7], доцільно провести деякі паралелі між рівнями складності і множинності зв'язків, невизначеності та ризику, а також, відповідно, рівнем соціально-економічної системи (рис. 1).

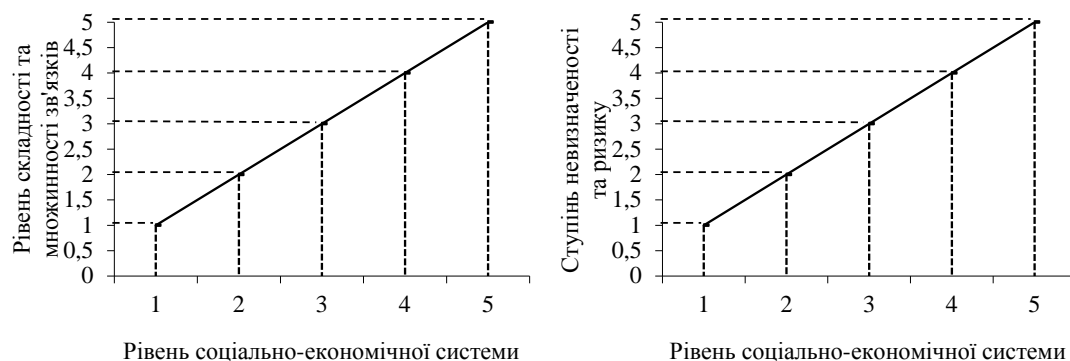
Як стає зрозумілим, перехід з одного до іншого рівня соціально-економічної системи призводить до зростання рівня складності та множинності зв'язків, а також, відповідно, до зростання ступеня невизначеності та ризику логістичної системи, що розглядається. У нашому випадку машинобудівне підприємство належить до третього рівня складності соціально-економічних систем, відповідно, перший і другий рівні яких характеризують систему внутрішніх логістичних ризиків, а третій, четвертий

Таблиця 1

Види логістичних ризиків залежно від приналежності до рівня соціально-економічної системи

Рівень соціально-економічної системи	Види ризиків у логістичній системі
1. Людина	1.1. Ризики недостатнього рівня кваліфікації фахівців з логістики. 1.2. Ризики особистої відповідальності. 1.3. Ризики індивідуальних психоемоційних якостей. 1.4. Ризики порушення правил виконання логістичних функцій.
2. Група	2.1. Ризики незадовільного планування і контролю. 2.2. Ризики неефективної функціональної координації. 2.3. Ризики низького рівня інтеграції логістики. 2.4. Ризики невірної обґрунтування пріоритетів. 2.5. Ризики порушення інтересів групи (наприклад, співвідношення «стимулювання – відповідальність»).
3. Підприємство	3.1. Виробничі ризики. 3.2. Ризики постачання. 3.3. Ризики транспортування. 3.4. Ризики складування. 3.5. Збутові ризики.
4. Національна економіка	4.1. Галузеві ризики. 4.2. Регіональні ризики. 4.3. Національні ризики.
5. Світова економіка	5.1. Міжнародні ризики. 5.2. Світогосподарські ризики.

Джерело: розроблено автором

1 – людина, 2 – група, 3 – підприємство, 4 – національна економіка, 5 – світова економіка

Рис. 1. Взаємозв'язок між рівнем соціально-економічної системи та складністю і множинністю зв'язків, ступенем невизначеності та ризику

Джерело: розроблено автором

і п'ятий – систему зовнішніх логістичних ризиків.

Не менш важливе значення для реалізації управління ризиками логістичних систем машинобудівних підприємств є ідентифікація видів логістичних ризиків, які спричиняють виникнення сукупності проблем внутрішнього та зовнішнього характеру, що супроводжують функціонування логістичної системи.

Види логістичних ризиків залежно від приналежності до рівня соціально-економічної системи представлено в табл. 1. Зрозуміло, поданий перелік видів логістичних ризиків не претендує на повну вичерпність.

Наявність багаточисленних логістичних ризиків спонукає до розробки відповідної системи управління ними. Управління ризиками – це сукупність методів, прийомів і заходів, що дають змогу певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів щодо їх зменшення [1, с. 257]. Що стосується ризиків логістичної системи підприємства, то управління ними слід здійснювати з урахуванням специфічних особливостей логістичної діяльності та з адаптацією загальноприйнятих методів і прийомів управління до цих специфічних умов [4].

Формуючи механізм управління логістичною системою (особливо тієї логістичної системи, яка організує та управляє виробничим процесом), необхідно враховувати той факт, що створюваний механізм повинен бути здатним до гнучкого реагування та вираховування змін у ринковій та виробничій ситуаціях [3, с. 497].

Ураховуючи види виникаючих логістичних ризиків залежно від рівня складності та множинності зв'язків логістичної системи машинобудівних підприємств, а також зміну ступеня невизначеності та ризику логістичної системи, доцільне використання такого підходу в управлінні ризиками логістичних систем (табл. 2).

Висновки з проведеного дослідження. Нині існує досить багато різноманітних підходів до управління ризиками логістичних систем, які використовуються на підприємствах, проте їх застосування не враховує складності та множинності зв'язків логістичних систем машинобудівних підприємств, а також зміну ступеня невизначеності та ризику. Це викликає необхідність визначення змісту поняття «логістичний ризик» як усвідомленої суб'єктом логістичної системи можливості виникнення небезпеки порушення її усталеного функціонування як результат зростання невизначеності внутрішнього та/або зовнішнього середовища через зміну складності й множинності зв'язків логістичної системи.

У роботі виділено види логістичних ризиків залежно від рівня соціально-економічної системи їх виникнення, що дає змогу пропонувати як уже відомі, так і нові методи, засоби та шляхи мінімізації негативного впливу та уникнення логістичних ризиків машинобудівних підприємств.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку методів більш ефективного якісного та кількісного оцінювання логістичних ризиків підприємства.

Таблиця 2

Управління ризиками логістичної системи машинобудівного підприємства

Рівень складності та множинності зв'язків логістичної системи	Ступінь невизначеності та ризику	Методи, засоби та шляхи уникнення логістичних ризиків
Мінімальний	Мінімальний	1. Розвиток логістичного мислення, підвищення кваліфікації. 2. Розширення кооперації. 3. Формування атмосфери сприяння розвитку особистості. 4. Покращання умов праці та відпочинку. 5. Контроль дотримання правил виконання логістичних функцій.
Посередній	Посередній	1. Використання інтелектуальних систем прийняття рішень. 2. Групове прийняття рішень. 3. Упровадження методу пріоритетів. 4. Стратегічне планування.
Достатньо високий	Достатньо високий	1. Диверсифікація. 2. Передача ризику. 3. Лімітування. 4. Страхування. 5. Флоучарт. 6. Усунення ризику та ін.
Високий	Високий	1. Стабілізаційні програми та фонди. 2. Довгострокові контракти з фіксованими цінами тощо.
Максимальний	Максимальний	1. Форвардні контракти. 2. Використання біржових і позабіржових ф'ючерсів і опціонів для хеджування та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вітлінський В.В. Концептуальні засади моделювання та управління логістичним ризиком підприємства / В.В. Вітлінський, В.І. Скіцько // Проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 246–253.
2. Гапчак Т.Г. Ризики в логістичних процесах / Т.Г. Гапчак // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2010. – № 262. – С. 10–19.
3. Єлетенко О.В. Механізм управління логістичною системою підприємства / О.В. Єлетенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 628. – С. 494–498.
4. Загорна Т.О. Управління ризиками в логістичній системі підприємства / Т.О. Загорна, А.В. Ткачова // Економіка Крима. Научно-практический журнал. – 2009. – № 27. – С. 89–93.
5. Кондратенко Н.О. Інструменти управління та методи оцінки ризиків у логістичних системах / Н.О. Кондратенко, О.О. Лобашов // Комунальне господарство міст. – 2012. – № 102. – С. 343–350.
6. Кривов'язюк І.В. Підприємство в умовах ринку : [навч. посіб.] / І.В. Кривов'язюк. – К. : Кондор, 2009. – 840 с.
7. Кривов'язюк І.В. Теорія пропорційності функціонування та розвитку соціально-економічних систем / І.В. Кривов'язюк, І.Я. Тишко // Наука й економіка. – 2009. – № 4(16). – Т. 2. – С. 166–173.
8. Кривов'язюк І.В. Управління надійністю логістичної системи підприємства : [монографія] / І.В. Кривов'язюк, Ю.М. Кулик ; Луц. нац. техн. ун-т. – Л.: Манускрипт, 2012. – 190 с.
9. Крикавський Є.В. Логістичні системи: [навч. посіб.] / Є.В. Крикавський, Н.В. Чернописька. – Львів : Львівська політехніка, 2009. – 264 с.
10. Мамчин М.М. Вплив логістичних ризиків на підвищення ефективності діяльності підприємств / М.М. Мамчин, О.А. Русановська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 720. – С. 45–51.
11. Маргіта Н.О. Концептуальні засади управління ризиком в логістичній системі підприємства / Н.О. Маргіта, Н.Т. Гринів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 789. – С. 84–91.
12. Пузанова І.А. Управление рисками для обеспечения надежности логистических систем : дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / И.А. Пузанова. – М. : РГБ, 2005. – 132 с.
13. Ткачова А.В. Врахування ризиків при управлінні логістичною діяльністю підприємства / А.В. Ткачова // Проблемы формирования новой экономики XXI века : материалы III Международной научно-практической конференции [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.confcontact.com/20101224/3_tkachova.php.
14. Яшкін Д.С. Флоучарт як засіб мінімізації логістичних ризиків промислового підприємства / Д.С. Яшкін // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2016. – Вип. 1(5). – С. 196–200.